

FORMAREA COMPETENȚELOR SPECIFICE DOMENIULUI EDUCAȚIEI MUZICALE: ABORDĂRI CONCEPTUALE

Crișciuc Viorica, dr. în pedagogie, lector univ., Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, USARB

L'actualité de la recherche est marquée de la construction et le développement curriculaire de dernières décennies, qui se trouvent conceptuellement et méthodologiquement dans la phase des recherches et des adaptations. Le Curriculum, par rapport aux programmes scolaires traditionnels, centrés sur l'enseignement des disciplines musicales, est axé sur la formation des compétences musicales, marquant ainsi un passage de l'encyclopédisme de la culture musicale à la formation de la culture de l'action musicale contextualisée. Ce changement a conduit à la focalisation de l'acte didactique sur l'éducation d'une personnalité cultivée, dans le cadre de la focalisation un lieu fondamental revenant au processus de formation des compétences spécifiques. En conséquence, le processus didactique à la discipline Éducation musicale se réalise plutôt confusément et incohérent, les professeurs insistant sur l'enseignement-l'apprentissage-l'évaluation des disciplines musicales et pas sur la formation chez les élèves/étudiants des compétences spécifiques pour les domaines principaux de l'Éducation musicale.

Mots-clés: *connaissances scientifiques, compétences spécifiques, éducation musicale.*

Importanța problemei date constă în marcarea neconcordanței între planurile teoretic și aplicativ ale formării competențelor muzicale în cadrul disciplinelor și structurarea unei metodologii specifice de formare a competențelor muzicale, care să coreleze principiile-obiective-conținuturi-metode/procedee/tehnici/forme/activități de predare-învățare-evaluare a materiilor muzicale și de receptare a valorilor muzicii; delimitarea criteriilor de clasificare a competențelor muzicale în contextul activităților muzical-didactice la disciplina *Educația muzicală*.

Contribuția metodologică la constituirea unei didactici a educației muzicale prin integrarea strategiilor specifice procesului de formare a competențelor muzicale constituie soluția științifică elaborată de noi a *problemei cercetării*.

Scopul studiilor constă în stabilirea, fundamentarea și validarea metodologiei specifice de formare a competențelor muzicale.

În vederea atingerii scopului propus, au fost stabilite următoarele *obiective*:

1. Studiul în plan istoric a gradului de cercetare a problemei.
2. Stabilirea criteriilor de clasificare a competențelor muzicale din perspectivă estetică, muzicologică și pedagogică.
3. Fundamentarea tipologiei competențelor muzicale.
4. Identificarea principiilor metodologice de formare a competențelor muzicale.
5. Fundamentarea metodologiei specifice de formare a competențelor muzicale.

Chestiunea formării competențelor muzicale a parcurs calea istorică de la predarea-învățarea-evaluarea elementelor de semnificare a sunetelor muzicale la formarea unor informații complexe despre muzică și de la acestea – formarea unui sistem de competențe ca acțiune complexă a receptării muzicii și de formare-dezvoltare a competenței muzicale, toate cele trei componente ale căreia (cunoștințe-capacități-atitudini) sunt marcate de atitudini, comportamente, aptitudini [1, p.122].

În conformitate cu demersurile examinate, considerăm că termenul potrivit pentru desemnarea actului de cunoaștere artistic-estetic este *formarea competențelor muzicale*.

În această bază o definiție a procesului de formare a *competențelor muzicale* ca *acțiune dinamic-praxiologică de interpretare, creație, audiție, reflecție a muzicii și de formare acțional-contextualizată a unui sistem de competențe muzicale* nu s-a realizat. La nivelul subiectului receptor, acest proces reprezintă receptarea mesajului muzical și achiziționarea informației drept acțiune de convertire a informației muzicale în cunoștințe-capacități-atitudini prin valorificarea activă a experiențelor de viață și a celor muzical-artistice ale elevilor/studentilor, provocându-i la trăiri estetice și la noi acțiuni de învățare și formare muzical-artistică.

Clasificarea competențelor muzicale

Competențele în viziunea mai multor savanți au un nivel de generalizare diferit: cu cât clasa obiectivelor este mai mare, cu atât este mai generală. Competențele au valoare diferită, fiind grupate în:

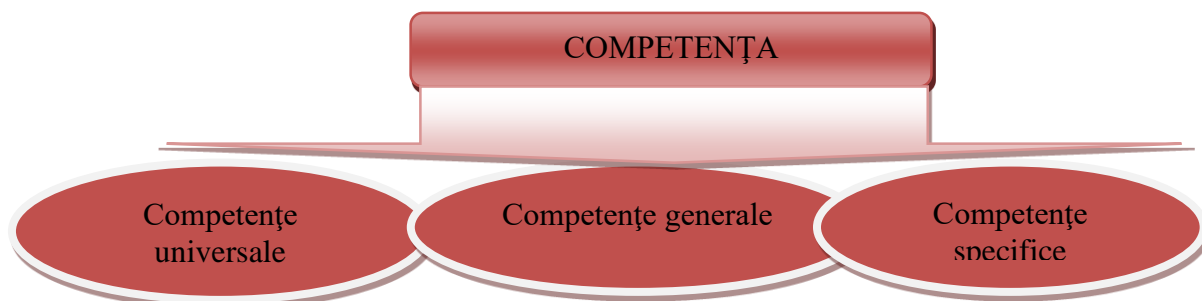

Fig. 1. Clasificarea generală a competențelor.

1. **Competențe universale** – proprii și aplicabile în orice gen sau formă de activitate și sunt structurate de Comisia Europeană în opt competențe de bază;

2. **Competențe generale** - care se manifestă și se formează într-un domeniu de cunoaștere sau activitate umană. Respectiv, potrivit celor patru domenii de cunoaștere: ex. competența comunicativ-lingvistică, competența artistic-estetică;

3. **Competențe specifice** - realizabile într-o sferă relativ îngustă, precum competența interpretativă ca și componentă a competenței artistic-estetice.

Competențele specifice se definesc pe domeniile activităților muzical-didactice de bază, în cazul nostru, pe disciplina *Educația muzicală* și se formează pe parcursul unui semestru sau an școlar. Ele sunt derivate din competențele generale, fiind etape în dobândirea acestora.

În această ordine de idei, *caracterizarea competențelor specifice* în mare parte este în raport cu clasificarea domeniilor specifice Educației muzicale.

1. Sunt multifuncționale: participă la rezolvarea unei diversități de probleme de viață, sociale și didactice.

2. Sunt multidimensionale: antrenează diferite procese cognitive și capacități intelectuale.

Astfel, *stadiul dezvoltării cognitive* se caracterizează prin operații concrete ale gândirii și începutul operațiilor formale. În clasele mici unii elevi pot fi capabili să lucreze cu abstracțiuni, dar cei mai mulți dintre ei au nevoie de generalizări pornind de la *experiențe concrete*. Toate elementele muzicii în procesul predării pot lua numele de cunoștințe muzicale, această calitate le conferă caracter unitar, care lucrează pentru formarea competențelor [2, p.94].

D. Hopkins și M. Ainsow menționează că deoarece schimbările în formare nu sunt menținute până la nivelul exercitării unor efecte asupra elevilor, va trebui să recunoaștem că se investește special în dezvoltarea personalului, nu în îmbunătățirea performanțelor elevilor.

Formarea competențelor trebuie deci să se desfășoare conform unor modele specifice cunoașterii artistico-estetice, selectarea cărora să se facă pe anumite criterii: gradului de adecvare la specificul disciplinei *Educație muzicală*; convertirii modelelor generale de formare a individului la principiile educației muzicale: reinterpretării specifice, corelării educației muzicale cu viața, unității educației, instruirii și dezvoltării muzicale; interacțiunii componentelor mecanismului specific formării competențelor.

Surse de referință definesc *competența* drept o integralitate de cunoștințe, capacități, atitudini, care se manifestă expromt în soluționarea unei probleme, îndeplinirea unui rol, a unei funcții sau exprimarea unei stări [X. Roegiers, M. Minder, M. Călin, S. Cristea]. Competențele mai sunt definite drept cunoștințe care au devenit operaționale de M. Călin, I. Jinga și E. Istrate ș.a., drept capacitate intelectuală cu posibilități de transfer și care se asociază cu componente afective și atitudinale, de motivare a acțiunii – de P. Popescu-Neveanu. Majoritatea autorilor menționează pentru cunoștințe capacitatea de a fi operaționale și

de a exprima și atitudini, fapt demonstrat epistemic în această bază de Vl. Pâslaru, care menționează această calitate ca fiind caracteristică în cea mai mare măsură cunoștințelor artistic-estetice, deci și celor muzicale [4, p.67].

În acest context, aderând la convingerile savanților menționați în cercetare, elaborarea tipologiei competențelor muzicale, s-a bazat pe procesualitatea cunoașterii muzical-artistice (B. Asafiev, I. Gagim, etc.). Impuls/forma (aspectul percepției mesajului muzical, etapa cunoașterii primare) este o evocare, iată cunoștința este o teorie. Impulsul muzical este concretizat drept prima vibrație/senzație care apare discret și involuntar în adâncurile psihice urcând spre suprafața pentru a căpăta forma muzicală, iată fundamentul în orice încercare de a cunoaște muzica. Când ne referim la *dezvoltare* ca un element procesual a muzicii, aceasta înseamnă că cunoștința teoretică poate deveni funcțională dacă e aplicată practic (aspectul înțelegerii, aplicării, sintezei), deci acesta este mecanismul convertirii cunoștinței teoretice într-o formă practică – în capacitate [5, p.82]. Numai prin capacitatea de aplicare practică a cunoștințelor muzicale în activitățile muzical-didactice: audiere, creație, interpretare, reflecție se formează competențele necesare elevului, respectiv, ne referim la **funcționalitatea competențelor muzicale**. Când ne referim la elementul *terminus*, din procesul cunoașterii muzical-artistice, atunci cunoștințele funcționale devine atitudini, comportamentul, afectivitatea elevului. Forma psihologică interiorizată a aspectelor competențelor este **atitudinile, comportamentele, aptitudinile** elevului/studentului vis-a-vis de arta muzicală.

Percepția/receptarea muzicii este considerată baza și esență a activității muzicale. În cercetările sale, I. Gagim a stabilit și a caracterizat trei niveluri generale ale percepției muzicale: (a) filosofic: muzica acționează asupra simțurilor elementare – plăcere-dezgust, excitare-liniște; (b) psihologic: este perceput mesajul artistic, se face transferul sonorului în psihologic, mișcarea exterioară devine interioară (imagistic); (imaginația este indispensabilă individului uman, facilitând actul prin care se conferă sens și semnificație logică experiențelor, făcând posibilă nu numai trăirea dar și retrăirea evenimentelor); (c) spiritual: muzica comunică cu subiectul integral, energia muzicii tinzând să se exteriorizeze în acțiuni, perceperea și cunoașterea muzicii [3, p.24].

Analizând izvoarele teoretice și metodologice am constatat caracterul universal al competențelor muzicale, cercetând clasificările din diferite epoci istorice de personalități notorii al domeniului și din perspectiva domeniilor principale pe care se fondează Pedagogia muzicală (*Psihologia muzicii și Muzicologia*). Precum am menționat, procesul de predare-formare la elevi a cunoștințelor muzicale presupune nu numai tratarea lor tradițională/clasică ci și din **perspectiva dinamică** a proceselor interioare între elementele muzicii. Deci, pentru o viziune de perspectivă în procesul formării competențelor muzicale, este tratarea competențelor ca **sisteme funcționale** ce facilitează receptarea/înțelegerea/învățarea/asimilarea conținuturilor ca o etapă importantă în trăirea fenomenului artistic, respectiv formarea/dezvoltarea competențelor domeniului.

Prin urmare, procesualitatea în cunoașterea artistico-estică realizată în baza conceptelor fundamentale, gnoseologice, epistemologice în cunoașterea realității, cunoașterea muzicală și clasificarea competențelor muzicale (Aristotel, I. Kant, G. Hegel, B. Asafiev, Gh. Orlov, E. Nazaikinski, V. Bobrovski, L. Mazeli, V. Medușevki, Vl. Pâslaru, I. Gagim, M. Morari), au determinat re-conceptualizarea pe interior și re-gândirea tipologiei competențelor după principiile specifice de formare la elevi a competențelor muzicale în activitățile muzical-didactice a lecției [1, p.44].

Potrivit *Standardelor de eficiență a învățării Educației muzicale în învățământul primar și gimnazial* din Republica Moldova (2011), menționăm că standardele propuse în documentul propus de *Ministerul Educației al Republicii Moldova* au în vedere competențele necesare de formare-evaluare specifice disciplinei Educația muzicală și sunt formulate potrivit celor patru domenii de activitate muzicală, considerate obligatorii pentru învățământul general: creație muzicală elementară, interpretare muzicală (vocal-corală și la instrumente muzicale pentru copii, reflecție). Acest fel de a înțelege competențele muzicale ne-a determinat să clasificăm/divizăm competența specifică în:

1. **Competențe muzicale din domeniul I - Audiție;**
2. **Competențe muzicale din domeniul II – Interpretare muzicală;**
3. **Competențe muzicale din domeniul III – Creație muzicală;**
4. **Competențe muzicale din domeniul IV –Reflecție.**

Competențele muzicale specifice domeniilor Educației muzicale – sunt caracterizate prin nivelul de manifestare a atitudinilor și a stărilor comportamentale specifice elevului receptor de muzică. În literatura psihologică, filosofică și pedagogică potrivit cercetătorilor (J. Piaget, L. Thurstone, G. Allport, A. Chircev, V. Measișev, D. Vrabie, Vl. Pâslaru, I. Gagim) în structura atitudinilor sunt prezente atât elemente cognitive cât și elemente afective și comportamentale. Componentele cognitivă și afectivă ale atitudinii sunt acelea care determină conștientizarea și semnificația raportului subiect-obiect. Prin urmare,

în aprecierile valorice/estetice date unei creații muzicale, prin comportamentul propriu-zis al subiectului educației în activitățile muzical-didactice de audiere, interpretare, creație toate marcate de reflecție este angajată într-un mod integral atât sfera intelectuală, cât și cea emoțională. În baza acestor constatări cu referire la problema abordată, menționăm că temelia mecanismelor interioare și exterioare constituie trăirile emoționale. *Competențele specifice* cuprind mai multe elemente intim legate și interdependente: conștiințe muzicală, convingeri despre muzică, aprecieri, valorizări, care decurg din concepția de viață a elevului, din sistemul său de valori [6, p.123].

Înțeleasă în sens larg, competența muzicală (*formată pe integralizarea cunoștințelor fundamentale, cunoștințelor funcționale, cunoștințelor la nivel de atitudini*), este și o competență de aplicare a cunoștințelor muzicale în activitățile muzical-didactice ale lecției, și nu numai (*Figura2*).

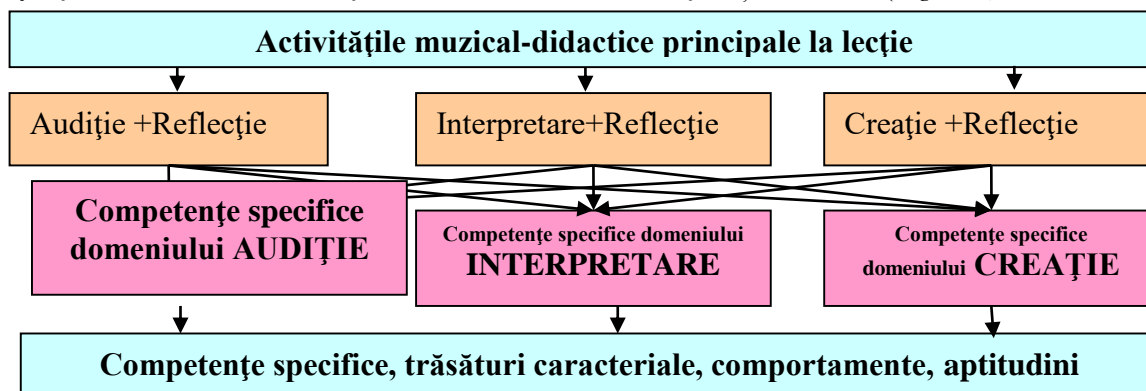

Fig 2. Clasificarea competențelor specifice.

Prin formarea competențelor muzicale, elevii își pot dezvolta continuu capacitățile, fiind ghidați de obiectivele: stăpânirii unui ansamblu de *cunoștințe muzicale fundamentale*; dezvoltării capacității de a aplica cunoștințele în situații simple – *funcționalitatea cunoștințelor*; rezolvării diferitor situații-problemă, fertilizând capacitățile cu viziuni proprii; rezolvării unor situații semnificative în variate contexte de viață cotidiană – *comportamente și atitudini*; valorizării prin: acceptarea unei valori, preferința pentru o valoare, angajare.

Modelele de predare a cunoștințelor muzicale pentru dezvoltarea domeniului cognitiv

Modelul interacțional (J. Bellak, J.R. Davitz), centrat pe mai multe categorii de semnificații, inclusiv pe cele de ordin afectiv, care conțin implicit și conceptele cheie de receptare a mesajului muzical: emoție, trăire, stare de cânt (I. Gagim). Modelul interacțional, conform lui I. Gagim, cumulează funcțiile cunoașterii de tip muzical la nivel *filosofic* (muzica acționează asupra simțurilor elementare – plăcere-dezgust, excitare-liniște), *psihologic* (este perceput mesajul artistic, se face transferul sonorului în psihologic, mișcarea exterioară devine interioară imagistic), *spiritual* (muzica comunică cu subiectul integral, energia muzicii tinzând să se exteriorizeze în acțiuni de percepere și cunoaștere a muzicii). Acest model oferă *cunoștințe fundamentale* [3, p.97].

Modelul multidirecțional, aplicabil la proiectarea conținuturilor educaționale, care instituie varietatea cunoștințelor teoretice și istorice, accesibilitatea însușirii lor practice, dinamice, afective. Acest model oferă calea optimă de predare a cunoștințelor, el fiind aplicat în practică după criteriul *interacțiunii aspectelor sonore, vizuale, verbale* a cunoștințelor în *activitățile muzical-didactice*, elevul realizând obiectivele în totalitatea taxonomiei lor, de la *cogniție* la *capacitate* și de la aceasta la *atitudini*.

Modelul sau stilul integrat, care valorifică inițiativa elevilor, fiind ajutați de profesor să inițieze acțiuni, să le analizeze avansând de la concret la abstract, să-și expună punctele de vedere, să identifice lacunele în propriile experiențe de cunoaștere, profesorul împărtășindu-le din experiența proprie și dirijându-le activitatea în mod discret la crearea motivațiilor și formularea concluziilor.

Bibliografie:

1. Nicola, I.; Farcaș, D. *Teoria educației și noțiuni de cercetare pedagogică*. București: EDP, 1992. 131 p.
2. Nicola, I.; Farcaș, D. *Pedagogie generală*. Manual pentru clasa a IX-a. Chișinău: Ed. Știința, 1992. 95 p.
3. Oprea, C.-L. *Strategii didactice interactive*. București: EDP, R.A., 2009. 315 p.
4. Palicia, M.; Laurenția, I. *Pedagogie*. Timișoara: Ed. Mirton, 2007. 385. p.
5. Parfene, C. *Literatura în școală*. Iași: Ed. Universității Al.I.Cuza, 1997. 289 p.
6. Patrașcu, D.; Ursu, A., Jinga, I. *Management educațional preuniversitar*. Chișinău: Ed. Arc, 1997. 382 p.